

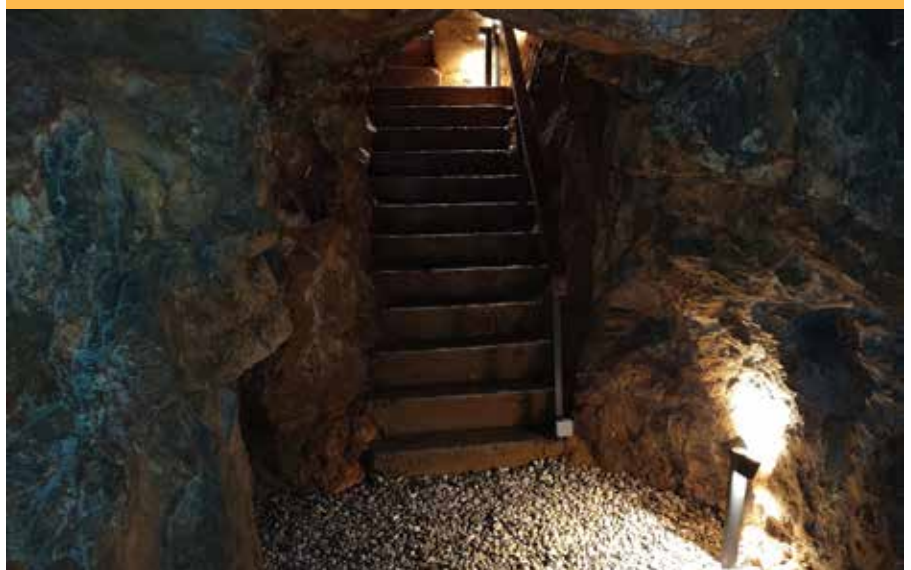
Široki Brijeg: Dovođeno uređenje ratnoga skloništa gdje su ubijeni hercegovački franjevci

Široki Brijeg, 6. srpnja 2023.

IVANA KARAČIĆ

Mnogi koji dođu u samostan Široki Brijeg žele posjetiti i ratno sklonište u samostanskom vrtu gdje su jugokomunisti u izvedbi zloglasne XI. dalmatinske brigade 7. veljače 1945. ubili 12 hercegovačkih franjevacu. Zbog toga se zadnjih godina pristupilo njegovoj obnovi, odnosno zaustavljanju propadanja nastojeći da se sve očuva u izvornu obliku.

Franjevci nisu slučajno ubijeni i zapaljeni na tom mjestu. Jugokomunisti su oko 10.00 probili obranu branitelja Širokoga Brijega te u samostanskoj zbornici zatočili pronađene nenaoružane franjevce, đake i civile. Tijekom dana naoko su ih ispitivali i nastojali ih prestrašiti. Oko 16.00 počelo je ubijanje. Ušao bi stražar i doviknuo najbližem franjevcu: »A sada ti, družo.« Dotični bi izišao, vrata bi se zatvorila, upao bi među skupinu vojnika koja bi ga gurala, udarala, dovela do ratnoga skloništa gdje bi bio upucan metkom u zatiljak i gurnut kroz otvor skloništa. Nakon završetka ubijanja polili su ih benzinom i spalili. Branitelji Širokoga Brijega već su

se bili povukli u bazu u središte mjesta namjeravajući produžiti do Mostara, ali kada su čuli da jugokomunisti u samostanu ubijaju franjevce i pale ih, pod punom su ratnom spremom uzletjeli uz strminu obraslu šumom, odbacili jugokomuniste i pokušali spasiti franjevce. Ali njima više spasa nije bilo.

Sada posjetitelji mogu u miru obići ratno sklonište, pomoliti se ne samo za ubijene franjevce, nego i za sve pale za hrvatsku slobodu. Postavljena je nova rasvjeta, rukohvati, pješčani pod koji

propušta vodu, riješena su razna oštećenja. Najveća je poteškoća bila riješiti oštećenje na stropu pa je obnova trajala nešto duže nego što se naumilo. Privedena je kraju uz novčanu potporu Hrvatskoga doma iz San Franciska te drugih dobročinitelja. Vicepostulatura postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subrača«, na čelu s fra Miljenkom Stojićem, svima im zahvaljuje. Slijedi i završetak obnove okoliša ratnoga skloništa, opet uz pomoć dobročinitelja. Posljednjih godina i na tome se dosta radilo. ✍

Predstavljen zbornik radova Komunistički zločini, I.

Zagreb, 13. srpnja 2023.

LUCIJANA KOŽUL / hkv.hr

Nadnevka 12. srpnja u velikoj dvorani Matice hrvatske u Zagrebu

predstavljen je Zbornik radova *Komunistički zločini, I.* čiji je izdavač zagrebački Fakultet hrvatskih studija. U povodu toga Marko Curać je na portalu HKV-a razgovarao s jednim od

predstavljaca i autora doc. dr. sc. Vladimirom Šumanovićem.

Zbornik obuhvaća sedam radova koji tematiziraju zločine koje je jugoslavenski komunistički režim počinio

tijekom Drugoga svjetskoga rata, kao i u razdoblju poraća, na području hrvatskih povijesnih zemalja. Radovi su pisani na temelju arhivskih i objavljenih izvora i u njima su opisani, hrvatskoj javnosti djelomično ili u nekim slučajevima potpuno, nepoznati događaji. S obzirom na sadržaj, radovi se mogu podijeliti na tekstove koji obuhvaćaju teme o kojima je hrvatska javnost imala relativno neodređenu predodžbu kao što su, primjerice, poratni zločini na području Zagreba ili ratni i poratni zločini koje je počinila 11. dalmatinska brigada, te na tekstove o čijem sadržaju hrvatska javnost nije znala ništa ili gotovo ništa. Takav je slučaj s poratnim zločinima na području Virovitice ili s masovnim iseljavanjem Poljaka s područja BiH.

U Zborniku se spominje i ubojstvo širokobrijeških fratara u radu pod naslovom »Masovni zločini 11. dalmatinske brigade – Široki Brijeg i Kočevski Rog«. Doc. dr. sc. Vladimir Šumanović u radu se bavi ubojstvom širokobrijeških fratara, odnosno zarobljenika, nakon njihove predaje. Na pitanje što je za njega u istraživanju te problematike bilo posebno otkriće, doc. dr. sc. Šumanović je odgovorio: »Tema masovnih zločina 11. dalmatinske brigade za hrvatsko je društvo višestruko važna. Prva i najveća važnost ove teme jest činjenica da je spoznaja o zločinima navedene postrojbe ostala u svijesti hrvatskoga naroda unatoč sustavnoj zabrani spominjanja u javnosti. Dakle, radilo se

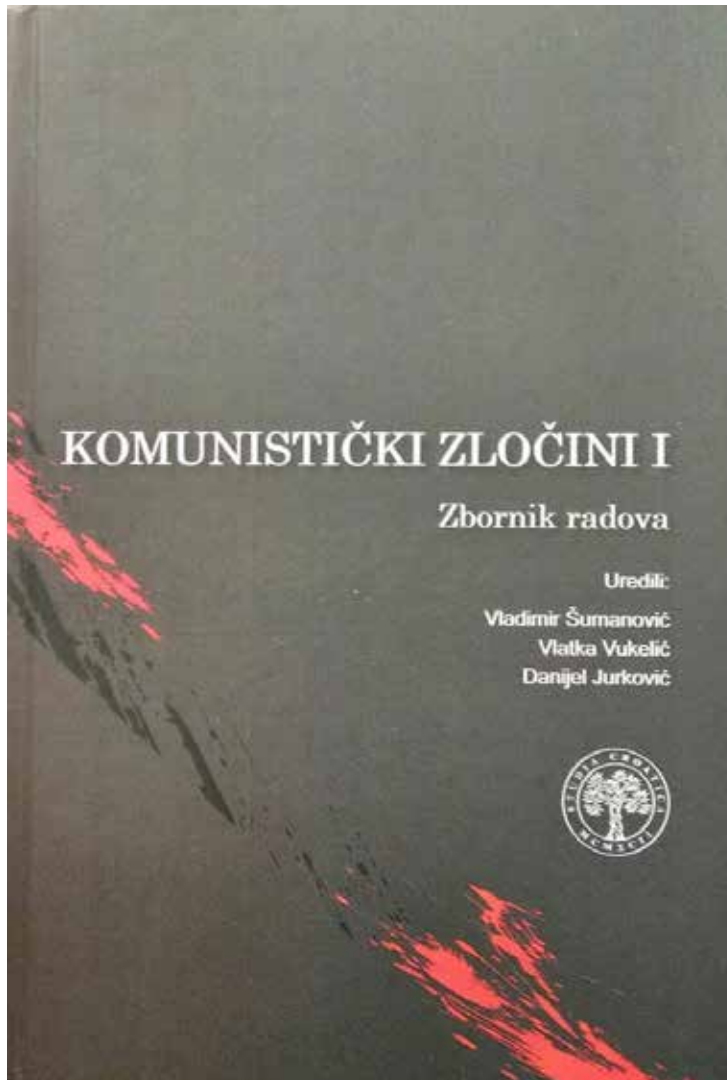
o konkretnim zločinima koji su ostali zabilježeni. Pomoću tih bilješki, uglavnom memoarskoga karaktera, bilo je moguće na osnovi arhivskih i objavljenih dokumenata napraviti podrobniju rekonstrukciju. Unatoč tomu, to do ovoga rada nije bilo učinjeno, te se

u znatnoj većini bile hrvatske nacionalnosti. To je za temu komunističkih zločina iznimno važno jer se do sada problem zločina jugoslavenskoga komunističkoga režima pojednostavljeno prikazivao kao osveta pobjednika ili kao niz zločina "preodjevenih četnika".

Iz dokumenata, koje sam u radu priložio, očito je da to nije točno, nego se radilo o masovnim zločinima koje je jugoslavenski partijsko-državni vrh zapovjedio, a 11. dalmatinska brigada, kao posebna postrojba zadužena za egzekucije, provela. Treća važnost ove teme vezana je uz okolnost da su oba navedena zločina počinjena na prostorno udaljenim područjima, odnosno na području zapadne Hercegovine i Slovenije. To je važno jer je time isključeno da su zločini počinjeni kao akt osvete na području na kojem je brigada osnovana. Posebno je otkriće operacijski dnevnik 11. dalmatinske brigade koji je u mojem radu bio glavni izvor na kojem sam temeljio svoje spoznaje. Razlog zašto su komunistički zločini slabo istraženi krije se u činjenici da su dokumenti komunističkih vlasti i dalje teško dostupni povjesničarima za istraživanje. Drugi razlog je izostanak institucionalne potpore na razini država»,

rekao je Šumanović.

Najavio je kako je II. svezak već u pripremi i obuhvatit će radove sa skupa iz lipnja 2022. Tada je bio održan međunarodni skup kojemu su osim domaćih izlagača nazočili i izlagači iz Srbije, Slovenije i Kosova. Cilj organizatora ovih skupova jest imati skup pod ovim nazivom svake dvije godine te prirediti zbornike radova koji bi bili objavljeni nakon skupa. ✍

zato ovaj članak može smatrati prvim radom na ovu temu. Naime, tema masovnih zločina 11. dalmatinske brigade nije bila predmet samostalne obrade u dosadašnjim historiografskim radovima, nego je – uglavnom usputno – spominjana u dosadašnjim radovima, najčešće u sastavu većih tematskih cjelina. Druga važnost ove teme jest činjenica da je 11. dalmatinska brigada bila sastavljena od osoba koje su

U Veljacima na uočnicu zaštitnika župe sv. Ilije **slavljena sv. misa za sve žrtve ratova**

Veljaci, 19. srpnja 2023.
ljportal.com

U župi Veljaci 19. srpnja slavljena je sv. misa uočnica za sve žrtve rata. Predslavio ju je fra Miljenko Stojić, vicepostulator postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subraće«.

Na početku sv. mise fra Miljenko je kazao kako »stojimo večeras pred sv. Ilijom prorokom, stojimo večeras pred svojom poviješću, stojimo večeras pred svojim žrtvama ili svojim mučenicima. Nije bilo lako, ali smo doplovili do ovih naših dana. Dogodilo se to jer smo htjeli, jer smo znali tko smo i što smo. Sv. Ilija prorok, kojega posebno slavimo ovih dana, učio nas je da se mogu svladati sve poteškoće kada smo sa svojim Bogom. Povijest nas je učila da to nisu prazne riječi. Naši su nas

mučenici učili da se isplati za prave vrijednosti dati i svoj život. I sada smo tu gdje jesmo. Ponekada smo umorni, ponekada su nam životi opterećeni grijehom, ponekada smo jednostavno smušeni. Donesimo večeras sve te poteškoće pred svoga Boga. Zamolimo sv. Iliju da on bude naš zagovornik kod njega. Poteći će tada naš život sasvim drukčije. Uvjet je samo da kažemo kako se kajemo.«

U propovijedi je naglasio da trebamo biti zahvalni onima koji su zbog naših života u slobodi dali svoje živote. Ništa nam, naime, nije palo s neba, za sve je netko morao zavrnuti ruke te proliti svoj znoj i svoju krv te na tome trebamo biti zahvalni i kao pojedinci i kao narod. Nastavio je: »Večeras se sjećamo i dvojice ubijenih hercegovačkih franjevaca rodom iz ove

župe, sjećamo se i dvojice franjevaca koji su odvedeni odavde na ubijanje. Mogli su oni sve to izbjeći. Trebalo se samo pokloniti zlosilju i život bi im bio pošteđen. Živjeli bi koju godinu duže, ali ne bi živjeli vječno u našim srcima i našim molitvama. Naravno, tako je i s mnoštvom vjernih članova puka Božjega. Ginuli su iz ove župe ne samo u Drugom svjetskom ratu i poraću, ginuli su i u Domovinskom ratu, za vrijeme Turaka, ma jednostavno često i prečesto, ne pojedinačno nego u stotinama.«

Fra Miljenko je spomenuo i podizanje križeva na Groblju mira gdje se kao zajednica spominjemo svojih mrtvih, svojih mučenika te se molitvom branimo od svih onih koji na nas nasrću gonjeni zlom. Zaključio je: »Oslonjeni na mudrost svojih mučenika, oslonjeni na svoga Boga gradimo život ispunjen pravim vrijednostima. Ne bojmo se, imat ćemo tada dovoljno i kruha i ruha, jer Bog hrani i poljske ljljane a kamo li ne će nas svoja stvorenja.«

Na kraju misnoga slavlja veljački župnik fra Željko Grubišić zahvalio je fra Miljenku na dolasku, kao i na trudu koji godinama ulaže u rasvjetljivanje istine o pobijenim fratrima i našem puku.

Pred spomenikom palima iz veljačke župe slijedilo je polaganje vijenaca i paljenje svijeća. Fra Miljenko je tada izmolio za njih molitvu odrješena grijeha.

Slijedilo je druženje u crkvenom dvorištu. Vjernici su otišli svojim kućama okrijepljeni i duhovno i tjelesno. ✍

Prvi dan trodnevice sv. Ani u Ljutom Docu

Ljuti Dolac, 24. srpnja 2023.

LUCIJANA KOŽUL

U nedjelju 23. srpnja počela je trodnevica u Ljutom Docu u čast zaštitnice župe sv. Ane. Ujedno je to bio i Dan branitelja Ljutoga Doca.

Prije sv. mise u 17.00 ispred spomenika svim poginulim hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata te iz Drugoga svjetskog rata i poraća položeni su vijenci i zapaljene svijeće. Učinili su to predstavnici udruga iz ove župe, kao i predstavnici vlade ŽZH: predsjednik Predrag Čović, ministar pravosuđa i uprave Vjekoslav Lasić, ministar hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata Mladen Begić te gradonačelnik Širokog Brijega Miro Kraljević. Molitvu za poginule, preminule i nestale hrvatske branitelje predvodio je vicepostulator postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subrača« fra Miljenko Stojić.

Nakon molitve, polaganja vijenaca i paljenja svijeća nazočni su se s fra Miljenkom i župnikom fra Ignacijem Alerićem uputili prema crkvi sv. Ane, gdje je bila sv. ispovijed, zatim molitva krunice te sv. misa koju je predvodio fra Miljenko. Nazočio je velik broj vjernika.

U svojoj propovijedi fra Miljenko se osvrnuo na važnost obitelji, od koje sve polazi. Spomenuo se i mnogih osoba iz ove župe koji su nastradali u prošlim ratovima. »Određeni, naime, danas uspješnost ne mjere veličinom dobra, ona se po njima mjeri veličinom materijalnoga u rukama. Nije stoga čudno da Zapad, na kojemu se nalazimo, propada i umjesto ovakvih zdravih okupljanja strahuje proći svojim ulicama jer bi ga netko mogao napasti. Obitelj Joakima i Ane uči nas, pak, ispravnu stavu. Po

svemu sudeći, bila je ta obitelj dobrostojeća. No, to nije zavelo njihovo srce. Znali su da im je Bog dao te materijalne stvari kako bi drugima, u njegovo ime, pomogli. Zahvaljivali su mu na tome i molili ga da im udijeli mudrost kako bi njihovo srce uvijek ostalo čisto, a ruka darežljiva. Različito je ovo od današnje uljudbe i od nekih iz naše sredine. Nisi velik kada visoko digneš glavu i hvališ se onim što imaš. Velik si, čovječe, kada klekneš pred svoga Boga i u njegovoj mudrosti sagledavaš svoj rad i svoje dane. Mi okupljeni večeras ovdje trudimo se prepoznati ljepotu i sve prave vrijednosti. Inače ne bismo bili ovdje. Želimo ih živjeti u svome životu te iskusiti njihovo bogatstvo. Tu ljepotu i te prave vrijednosti prenosili su nam i pobijeni hercegovački franjevci. Njih 66. Jedan je rodnom i iz vaše župe, fra Julijan Kožul. Mogli su se prikloniti tadašnjem zlosilju, u obliku jugokomunizma, kao

što su neki i iz vaše sredine učinili, ali nisu. Prinijeli su na žrtvenik svoj ovozemaljski život, da bi na nebesima tako zaradili onaj vječni. I zato s razlogom istražujemo to njihovo mučeništvo. Zajedno s njima ubijeno je u Drugome svjetskome ratu i poraću iz vaše župe i Jara, s kojima ste bili zajedno, 160 osoba. U Domovinskom ratu ubijeno je 15 osoba. Prevelik je to broj, zapravo i jedan ubijen čovjek je nešto strašno. A gdje je tu još prva Jugoslavija, Prvi svjetski rat, tursko vrijeme, razne bune i zlosilja!? Njihova žrtva u temelju je naše slobode. To se nikada ne može zaboraviti. Živimo, dakle, svjesni sebe i svoga Boga. Tada ćemo moći donijeti obilan plod te će nas se sjećati i kada odemo na onaj drugi svijet. Zapravo, bit ćemo uzor koji će svijetliti neprolaznom snagom i druge dovoditi k nama u prelijepe nebeske kraljevstvo. Mi to možemo postići, samo ako hoćemo.« ✍

U Drvaru obilježen Dan molitvenog sjećanja na mučenike i žrtve Banjolučke biskupije

Drvar, 27. srpnja 2023.

ika.hkm.hr

U Drvaru je u četvrtak 27. srpnja obilježen Dan molitvenog sjećanja na mučenike i žrtve Banjolučke biskupije, koji se od 2001. obilježavao kao Dan drvarskih mučenika, a od 2008. postaje središnjom godišnjom biskupijskom komemoracijom za sve mučenike i žrtve ratova i totalitarizama u 20. stoljeću, prenosi TABB.

Molitveni skup počeo je u novom pastoralnom centru u izgradnji pobožnošću križnoga puta mučenika koju je predvodio banjolučki dekan i župnik, a nekadašnji drvarski župnik vlč. Žarko Vladislav Ošap. Potom je slavljena sv. misa. Predslavio ju je banjolučki biskup Franjo Komarica u zajedništvu sa sedmoricom svećenika dok je kod oltara posluživao đakon vlč. Marijan Krajinović. Pjevale su Služavke Maloga Isusa iz samostana u Žabljaku kod Livna. Na molitveni skup u Drvar, osim

domaćih vjernika, pristigli su i vjernici iz Banje Luke, Livna, Bosanskog Grahova, Širokog Brijega, Zagreba, Siverića i Unešića. Među njima su bili i predstavnici vlasti, tj. Vlade i Skupštine Hercegbosanske županije, kao i konzul i konzul savjetnik iz Konzulata Republike Hrvatske u Livnu Tomislav Vrdoljak i Božo Vodopija.

Na početku misnoga slavlja drvarski župnik don Davor Klečina podsjetio je na neke povijesne činjenice zbog kojih se vjernici od 2001. okupljaju svakog 27. srpnja na molitveni skup u Drvaru. Naime, toga dana 1941. ubijen je drvarski župnik Waldemar Maksimilijan Nestor. Njega su četnički ustanici ubili zajedno sa skupinom hodočasnika koji su se vraćali s hodočašća sv. Ani u Knin. Tako započinje stradanje ne samo drvarske župe i tamošnjih katolika, nego cijele Banjolučke biskupije pa i šire, budući da je Nestor stao na čelo više od 600 ubijenih svećenika i Bogu posvećenih osoba Crkve u Hrvata

u Drugom svjetskome ratu i poraću. Istoga dana započelo je, i nastavljeno sljedećih dana, posvemašnje stradanje i uništenje susjednih župa Bosanskog Grahova i Krnjeuše te obližnjeg Boričevca u Lici. Samo u ovim trima župama Banjolučke biskupije (Drvar, Grahovo, Krnjeuša) tih je dana pobijeno više od 650 katolika, uglavnom Hrvata, mahom civila. Osim Nestora zvjerski su ubijeni i grahovski župnik don Juraj Gospodnetić te krnjeuški župnik vlč. Krešimir Barišić zajedno s trojicom sjemeništaraca. U svim trima župama do kraja rata posvema su uništene župne crkve, groblja te kuće i imovina domaćih katolika. Nakon rata Hrvatima je zabranjen povratak u te krajeve, a njihova zemlja i imovina podijeljena je mjesnom srpskom pučanstvu. Toliki razmjeri zločina nad katolicima zapadne Bosne – poštivajući i žrtvu drugih tamošnjih naroda – ne mogu se drukčije okvalificirati nego kao genocid, etnocid, kulturocid i memoricid u pravome smislu riječi. Nakon svršetka Drugoga svjetskoga rata Hrvati katolici bili su potpuno iskorijenjeni na ogromnim prostranstvima zapadne Bosne i istočne Like, tj. na područjima koje je bilo zahvaćeno »ustankom« iz ljeta 1941.

Biskup Komarica je u propovijedi podsjetio da je – ustanovljujući na prijedlog svećenika Dan molitvenog sjećanja na mučenike i žrtve Banjolučke biskupije – odgovorio na poticaj tadašnjeg pape sv. Ivana Pavla II. da se sačuva spomen na mučenike i nevine žrtve u Katoličkoj Crkvi. Za mjesto središnje biskupijske komemoracije odabran je Drvar jer je u toj župi započelo stradanje Banjolučke biskupije u Drugom svjetskom ratu i poraću. Podsjetio je i

da je Sveta Stolica dopustila 2014. Banjolučkoj biskupiji pokretanje procesa beatifikacije za trojicu spomenutih svećenika te vlč. Antu Dujlovića, župnika u Gumjeri kod Prnjavora, ubijena in odium fidei 1943. Biskup je, nadalje, govorio o važnosti cijenjenja mučeništva u Crkvi, hijerarhije i vjernika, zato što su »mučenici u Crkvi Kristovoj svjetli znakovi njezine svetosti. Svjedočki život sve do davanja vlastita života za Krista i za njegov zakon ljubavi ujedno je dragocjen, izvanredno potreban doprinos ispravnu poimanju i ponašanju spram dobra i zla, spram očuvanja i izgrađivanja ćudoredna i etičkoga ponašanja – i pojedinaca i cijeloga društva.« No, isto tako, nastavio je biskup, »svojim izvanrednim dosljednim svjedočanstvom za Krista i za Božji zakon, mučenici su ujedno trajni prijekor svima onima koji se ne drže Božjih

zapovijedi, koji preziru i Boga i čovjeka kao Božje ljubljeno stvorenje, u duhu riječi proroka Izaije: "Jao onima koji zlo nazivaju dobrim, a dobro zlom, koji od tame svjetlost prave, a od svjetlosti tamu" (Iz 5, 20).« Biskup je zaključio da je »krvavo svjedočanstvo Kristovih vjernika, svećenika, redovnika, biskupa bilo i bit će dragocjeno zdravo sjeme novog rasta i novog bujanja kršćanstva, što svjedoči i povijest Crkve.«

Na kraju misnoga slavlja nazočnima se obratio fra Miljenko Stojić, član Hercegovačke franjevačke provincije i vicepostulator postupka mučeništva hercegovačkih franjevaca, koji je ohrabrio biskupa, svećenike i vjernike da ne klonu duhom u čuvanju spomena na svoje mučenike i velikane duha. Kao vidljiv plod zajedništva mučeničke Crkve banjolučke i mučeničke Crkve u Hercegovini, istaknuo je prošlogodišnje

postavljanje 278 križeva na Memorijalnom centru Groblje mira na Bilima s ispisanim imenima pobijenih Hrvata katolika iz župe Krnjeuša. »Molimo se za zagovor svojih mučenika, od kojih će Crkva neke jednoga dana takvima službeno priznati. Tada ćemo živnuti i kao pojedinci i kao narod, duhovno i tjelesno oporavljeni. Nastavit ćemo pisati svoju slavnu povijest i takvu ju predati budućim naraštajima. Opravdani ćemo poći pred svoga Gospodina i on će nam sa smiješkom na licu otvoriti vrata svoga vječnog kraljevstva. Kakvu bismo drugu nagradu mi to trebali?«, zaključio je fra Miljenko.

Nakon sv. mise svi su pošli pred spomen-križ poginulim braniteljima u središtu grada, gdje su izaslanstva položila vijence, a biskup Komarica izmolio molitvu za pokojne za sve žrtve proteklih ratova. ✎

Molitveni spomen za žrtve pokolja u Krnjeuši

Krnjeuša, 9. kolovoza 2023.

LUCIJANA KOŽUL

Kako izvješćuje IKA, na katoličkom groblju u Krnjeuši 8. kolovoza održan je godišnji molitveni spomen za ubijenog župnika vlč. Krešimira Barišića i njegove župljane koji su ubijeni u pokolju 9. i 10. kolovoza 1941. Svetu misu predvodio je banjolučki biskup mons. Franjo Komarica, u zajedništvu s upraviteljem ugasle župe Krnjeuša i drvarsko-petrovačkim župnikom don Davorom Klečinom te s još četvoricom svećenika.

Tih dana u kolovozu 1941. ubijeno je 278 Hrvata katolika, mahom civila – djece, žena i staraca. Uz vlč. Krešimira Barišića ubijena su i trojica mladih sjemeništara koji su tih dana bili kod njega na ljetnom odmoru. Svi su

izmasakrirani i bačeni u goruću župnu crkvu. Župa Krnjeuša je u četničko-partizanskom ustanku 9. i 10. kolovoza 1941. u potpunosti uništena tako da danas nema nikakva vidljiva traga njezina postojanja, osim devastirana groblja Križ, koje je uređeno i ograđeno prošlih godina. Nakon svršetka Drugoga

svjetskoga rata preživjelim vjernicima župe Krnjeuša tadašnje jugokomunističke vlasti nisu dopustile povratak na rodna ognjišta, a njihova je imovina u međuvremenu dobila nove vlasnike.

Na početku spomen-čina nazočnima se obratio župnik Klečina koji je podsjetio na mučeničku smrt župnika

Barišića i stradanje ogromnog broja župljana Krnjeuše. Između ostaloga je podsjetio da je prošle godine – najviše zalaganjem hercegovačkog franjevca vicepostulatora kauze pobijenih hercegovačkih franjevaca fra Miljenka Stojića i ostalih članova Udruge Mir international iz Mostara – na Memorijalnom centru Groblje mira na Bilima iznad Mostara postavljeno 278 bijelih križeva s imenima žrtava pokolja u

Krnjeuši.

U svojoj propovijedi biskup Komarica podsjetio je da se grijeh bratoubojstva koji je Kajin počinio nad bratom Abelom ponavlja do naših dana. Posebno se osvrnuo na brojna mučeništva prvih kršćana u Rimskom Carstvu, ali i na čuvanje molitvenoga spomena u Crkvi na sve one koji su ubijeni in odium fidei, tj. iz mržnje na njihovu vjeru u Krista i njihovo evanđelje koje su ispovijedali

i kojeg su se držali. Prema biskupovim riječima, oduvijek je ovozemaljska (putujuća ili vojujuća) Crkva bila tijesno povezana sa svojim preminulim članovima, posebno s mučenicima koji su članovi proslavljene Crkve na nebu.

Na kraju misnoga slavlja biskup je izmolio pred spomen-križem molitvu za pokojne za župnika Barišića, sjemeništince i sve postradale župljane Krnjeuše. ✎

Bile: Obilježen Europski dan sjećanja na žrtve totalitarnih režima

Bile, 20. kolovoza 2023.
IVANA KARAČIĆ

Pod pokroviteljstvom Hrvatskoga narodnog sabora (HNS-a) BiH 19. kolovoza na Memorijalnom centru Groblje mira (MCGM) na Bilima obilježen je Europski dan sjećanja na žrtve totalitarizama: nacionalsocijalizma, fašizma i komunizma. U toj prigodi mnogobrojni okupljeni puk prisjetio se svih žrtava Drugoga svjetskog rata i poraća, kao i žrtava Domovinskoga rata te onih

kroz burnu povijest.

Svetu misu predvodio je mons. dr. Tomo Vukšić, nadbiskup metropolit vrhbosanski i apostolski upravitelj Vojnog ordinarijata u BiH u sumisništvu s još 12 svećenika, među kojima su bili vicepostulator postupka mučeništva »fra Leo Petrović i 65 subraće« fra Miljenko Stojić i goranački župnik fra Ivan Ivanda.

U svojoj propovijedi mons. Vukšić istaknuo je sljedeće: »Kao katolički vjernici, danas okupljeni na ovom

mjestu mira, sa željom da nam Gospodin pomogne imati srce djeteta i radi izgradnje kraljevstva nebeskoga na zemlji, usrdno i ponizno molimo da među ljudima i narodima, među vjernicima i onima koji to nisu, budu ostvarene plemenite nakane mira, suradnje, sloge, molitvenoga sjećanja, razumijevanja, oprosta, čišćenja pamćenja i oslobođenja od zlopamćenja. A sve radi veće slave Božje na ovom svijetu, radi izgradnje društvene sloge među ljudima i narodima, radi ekumenskoga susretanja, međureligijskoga dijaloga i radi sretnoga napretka svih Božjih stvorenja.«

Budući da je ovom prilikom slavljen i 10. obljetnica početka izgradnje MCGM-a, sve se odvijalo u posebno svečanu i dostojanstvenu duhu. Ideja o izgradnji MCGM nastala je u tišini, a onda se tako i nastavila mirno i prirodno razvijati od 2013., iz godine u godinu. Više o tome govorio je fra Miljenko Stojić u svome obraćanju nakon svetoga misnoga slavlja. Izrazio je duboku zahvalnost svima koji su sudjelovali u izgradnji MCGM-a. Posebno je istaknuo ulogu don Tome Vukšića,

tadašnjeg vojnog biskupa i sadašnjeg vrhbosanskog nadbiskupa, te drugih biskupa i župnika koji su podržali ovu namisao. Zahvalio je i HNS-u BiH, na čelu s predsjednikom dr. Draganom Čovićem, koji je od početka također podupirao poduzimane djelatnosti glede MCGM. Hrvatski narodni sabor pokrovitelj je izgradnje MCGM-a. Istaknut je i doprinos gosp. Nedjeljka Milićevića iz San Francisca. Njegova

velikodušnost i dobročinstvo omogućilo je postavljanje zvona na crkvi posvećenoj sv. Josipu Radniku, njihovu elektrifikaciju te kipa Pietà ili Žalosne Gospe.

Radovi na MCGM-u se nastavljaju. Tako se uz postavljanje novih križeva za žrtve krštene u BiH, namjerava napraviti nepomični oltar u crkvi te krenuti s njezinim potpunim uređivanjem. A radit će se i na dovršavanju prostora

ispred crkve. Naravno da je svaka pomoć u svemu ovome dobrodošla.

Ovo okupljanje je osim vjerskog značaja, također i podsjetnik na tešku povijest hrvatskoga naroda te na važnost očuvanja sjećanja na žrtve totalitarnih režima. Možemo reći da je MCGM na Bilima postao simbol mjesta gdje se sjećanje i poštovanje prema preminulima stapaju s nadom u mirnu budućnost. ✍

Organiziran susret svećenika širokobriješkog i doborskog dekanata

Široki Brijeg / Kočerin, 29. rujna 2023.

KTA

U skladu s poticajima biskupa BK BiH glede međudekanatskih susreta 25. rujna u Širokom je Brijegu upriličen susret svećenika širokobriješkoga i doborskoga dekanata, koji obuhvaća župe oko Odžaka, Modriče i Gradačca u Bosanskoj Posavini. Iz doborskoga dekanata u Široki Brijeg doputovali su doborski dekan i župnik u Odžaku preč. Ilija Orkić, župnik župe Potočani fra Anto Zrakić, župnik iz Gornje Dubice fra Jozo Puškarić, župnik iz Modriče vlč. Anto Perić i župnik župe Garevac vlč. Anto Stjepanović.

Petoricu kolega župnika sa sjevera BiH bratski je dočekaio širokobriješki dekan i župnik domaćin fra Ivan Marić. Nakon što su gosti razgledali samostan, crkvu, mjesto ubojstva franjevaca u Drugom svjetskom ratu i muzejsku zbirku, pridružili su im se i drugi svećenici širokobriješkoga dekanata. Poslije večernje svete mise upriličena je zajednička večera i druženje. Bila je to prigoda za razmjenu iskustava u dušobrižničkom djelovanju

na župama. Između ostaloga, spomenut je podatak da župa Široki Brijeg ima oko 17.000 vjernika i više od 200 ministranata, kao i da su brojne župe doborskoga dekanata, koje su imale velik broj vjernika, najvećim dijelom u cijelosti prognane u nedavnome ratu pa tako župna zajednica u gradu Modriči sada broji tek tridesetak stalnih župljana.

Nakon što su 26. rujna u Širokom

Brijegu slavili uobičajenu jutarnju svetu misu s narodom, svećenici iz Posavine uputili su se u obližnju župu Kočerin te sudjelovali na susretu svećenika širokobriješkoga dekanata poznatog pod nazivom korona. Pozdrav svima uputio je župnik domaćin fra Mario Knežević te gostima pokazao župnu crkvu i upoznao ih s trenutačnim stanjem ove župne zajednice.

Nakon radnoga dijela korone i

zajedničkog fotografiranja, svi svećenici zaputili su se na Memorijalni centar Groblje mira na Bilima iznad Širokog Brijega gdje je u tijeku postavljanje

križeva za žrtve iz Drugoga svj. rata i poraća.

»Želimo pohvaliti dobrog domaćina fra Ivana, kao i ostale svećenike koji su

nas bratski i otvoreno primili. Korisni su ovakvi susreti radi upoznavanja i približavanja ljudi i krajeva BiH«, istaknuli su svećenici iz Posavine. ✍

Dan molitve za žrtve zlosilja iz župe Bukovica

Bukovica, 2. listopada 2023.

IVANA KARAČIĆ

U nedjelju 1. listopada svečano je započela trodnevnica na čast sv. Franje, utemeljitelja franjevačkoga reda te naslova župne crkve i zaštitnika župe u Bukovici. Ovaj dan bio je i dan molitve za žrtve zlosilja iz župe kroz ratove, bune i vremena progona.

Sveto misno slavlje u suslavlju sa župnikom fra Stipom Markovićem predslavio je fra Miljenko Stojić, vicepostulator postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subrača«. Pjevanje je predvodio veliki župni zbor.

Fra Miljenko je u uvodu rekao: »Vi se večeras sjećate i žrtava koje ste kroz protekle ratove, bune, zlosilna vremena dali za očuvanje katoličke vjere i svojega hrvatskoga domoljublja. U tursko vrijeme bilo ih je bezbroj, u Drugom svjetskom ratu i poraću 272, u Domovinskom sedam. Nije vas to dotuklo, niste dopustili da vas mijese kao običnu glinu, već ste skromno, odlučno i ponosno stajali pred svim događajima i pred svojim Bogom.« U propovijedi je pozivao i isticao zajedništvo te kako u dobrim vremenima ne smijemo zaboraviti svoga Boga. Istakao je da moramo znati da kultura sjećanja nije pljunuti na sebe i svoje te naricanje nad nesrećom drugoga prihvaćajući čak i mitove koje je od toga izgradio. »Ne! Treba pronaći pravu istinu otkrivajući što smo loše drugome učinili i što je on

nama loše učinio. U međusobnom pokajanju tada možemo nastaviti miran suživot.« Nastavio je: »Uče nas tomu i naše žrtve kroz protekla vremena. Nisu dotični pali u nečemu nedopuštenom, pali su zbog slobode srca i uma. Budimo im uvijek zahvalni na tome ne dopuštajući nikakvo filozofiranje na tu temu. Lijep su nam primjer pobijeni hercegovački franjevci. Njih 66. Mogli su sve izbjeći samo da su se priklonili progoniteljima. Danas radimo na njihovu proglašenju mučenicima, odnosno blaženima i svetima. Puk ih od prvoga trenutka naziva Širokobriškim mučenicima te svjedoči o udijeljenim

milostima po njihovu zagovoru. Ima zavedenih pa na sve ovo odmahnu rukom, kao, okrenimo se budućnosti. Nema budućnosti bez prave spoznaje o prošlosti. ... Dobro ste, dakle, učinili što večeras nazočite ovoj svetoj misi, molitvi za svoje žrtve. Potrebno je u godini imati jedan takav dan. Kada se svemu tomu pridruže i drugi, onda ćemo imati pravu duhovnu obnovu našega hrvatskoga naroda.«

Na kraju sv. mise fra Miljenko je izmolio i molitvu za odrješenje grijeha ubijenih i nestalih. Ovaj naglasak na žrtvi za Boga i domovinu duboko se dojmio nazočnih. ✍

Provincijsko hodočašće Školskih sestara franjevki iz Mostara na Široki Brijeg

Mostar, 7. listopada 2023.

ssf-mostar.com

IVANA KARAČIĆ

Dana 7. listopada, na spomendan BDM od Krunice, stotinjak je Školskih sestara franjevaka iz Mostara zajedno s redovničkim pomlatkom pohrlilo Gospi na Široki Brijeg gdje je upriličena prva mjesečna duhovna obnova sestara u ovoj školskoj godini.

Hodočasnički je dan započeo meditacijom i molitvom na mjestu mučeničke smrti širokobrijeških fratara nakon čega su se sestre, prebirući zrnca krunice i moleći Zdravomarije, uputile prema župnoj crkvi Uznesenja BDM.

Kada je izmoljena molitva trećega časa, provincijska predstojnica s. Francka Bagarić pozdravila je sestre izražavajući zahvalnost za gostoljubivost Brijega i samostanskog bratstva koje svake godine iznova širom otvara vrata crkve i samostana te gdje se sestre osjećaju kao kod kuće.

Nakon toga je u samostanskoj dvorani s. Francka pozdravila fra Stipana Klarića, gvardijana u franjevačkom samostanu u Slanom, koji je sestrama imao nagovor na temu dana »Marijino

siromaštvo – nadahnuće franjevačkoj karizmi«.

Usljedilo je pokorničko bogoslužje kojemu je i nagovor poslužio kao svojevrsan ispit savjesti. Sestre su imale prigodu za sakrament pomirenja, a u podne su se opet okupile u crkvi gdje je fra Stipan predslavio euharistiju.

Za vrijeme objeda sestrama se pridružio širokobriješki gvardijan i župnik fra Ivan Marić.

U popodnevrim satima sestre su se uputile na Bile gdje su posjetile Memorijalni centar Groblje mira (MCGM).

Domaćin i tumač bio je fra Miljenko Stojić koji je sestrama predstavio projekt ovoga zdanja od ideje do ostvarenja. Govor je popraćen molitvom i paljenjem svijeća kod križa pokojne s. Regine Milas (1945.), za nju i za sve pokojne žrtve svih totalitarizama čija su imena upisana ili se još ispisuju i svoje će mjesto naći na MCGM-u. Usljedilo je zajedničko fotografiranje te Očenaš za Nedjeljka Milićevića, koji je ovome mjestu darovao elektrificirana zvona i kip Pietà, kao i za sve druge darovatelje. ✍

Održan XV. simpozij Stopama pobijenih

Široki Brijeg, 22. listopada 2023.

LUCIJANA KOŽUL

Već 15. godinu zaredom Vicepostulatura postupka mučeništva »Fra

Leo Petrović i 65 subrača, na čelu s fra Miljenkom Stojićem, uspješno organizira i održava simpozij Stopama pobijenih. Tako je 22. listopada na Širokom Brijegu održan XV. simpozij kojemu je

cilj rasvjetljivanje jugokomunističkoga ubojstva 66 hercegovačkih franjevac i mnoštva puka Božjega, kao i povijesnih okolnosti u kojima se to sve dogodilo.

Simpozij je započeo svetom misom u

11.00 u samostanskoj crkvi koja je bila prepuna vjernika. Svetu misu predvodio je fra Andrija Nikić. Sumisio je vicepostulator fra Miljenko Stojić i ravnatelj Caritasa Vrhbosanske nadbiskupije dr. sc. don Mirko Šimić.

Fra Andrija je u propovijedi govorio o franjevcima kao misionarima te o stradanjima hercegovačkih franjevača i duhovnim zvanjima nakon 1945. »Kalvarija katoličke i franjevačke Hercegovine nastupila je komunističkim osvajanjem. Jame po selima, mjestima i područjima punili su ubijenim osobama koje su nemilice tamanili. Tako je Hercegovina pretvorena u grobište, a 19.463 katolika ubijeno je kod kuća i na Križnom putu. Te suze, poput Marijinih na Kalvariji, rađale su, umivale i odgajale Isusove, Gospine i apostolske sljedbenike (deset muških) i sljedbenice (devetnaest ženskih zajednica). Jedno vrelo je, uvjeren sam, izviralo iz kaleža krvi – 66 ubijena hercegovačka fratra i Kaleža muke – 93 osuđena fratra na više od 349 godina uzništva. Poubijani, a živi, fratri su nositelji religioznog i kulturnog genija hrvatskog naroda, nepodmitljivi svjedoci njegova neslomljiva duha. U njih je zatajilo tijelo, a ne duh. Prisjetimo se i biskupijskih svećenika, časne sestre, uzornih katolika, inteligencije i prepoznatljivih Hrvata između 1945. i 1989. Zahvaljujući

njima spašen je hrvatski narod, katolička vjera i hrvatstvo u našoj Domovini. Drugo vrelo čine 19.463 ubijena katolika koje su četničko-partizanske horde pobile tijekom Drugoga svjetskog rata i poraća u Hercegovini. Krv mučenika sjeme je novih kršćana. To bezbožni komunisti nisu shvaćali pa su i dalje na više načina uništavali Crkvu zamarajući Isusova svjedočanstva da Crkvu »ni vrata paklena ne će nadvladati« (Mt 16,18). Jedinствене statistike od 1.085 duhovnih zvanja iz Hercegovine od 1945. do 1972. duhovno su »biserje« koje je obilno pomladilo i produžilo vijek katoličkim ustanovama: (nad)biskupijama, provincijama, redovničkim zajednicama među hrvatskim narodom i u Katoličkoj Crkvi. U poratno vrijeme u hrvatskom i katoličkom puku u Hercegovini planski se pokušavalo uništiti vjeru, fratre, svećenike, katolike, inteligenciju i uzorne Hrvate. No, već desetljećima, zahvaljujući Božjem posredovanju Kraljice Mira, Hercegovina posta središtem katoličkog, kršćanskog i uljudnog čovječanstva.«

Nakon svete mise uslijedila su predavanja u samostanskoj dvorani.

Politolog prof. dr. sc. Dražen Barbarić održao je predavanje na temu »Anatomija »genetskog antifašizma« ili o kulturi hegemonijskoga pamćenja«. U svome radu govorio je o

bosanskohercegovačkom nadmetanju kolektivnih pamćenja. »Ponekad je zaista teško shvatiti kako događaji iz bliske ili davne prošlosti takvom lakoćom zaokupljaju pozornost sadašnjega trenutka, a ujedno ga takvom žestinom čine tegobnim i nepodnošljivim. Ne postoji mogućnost objektivne i sveobuhvatne racionalne prerade prošlosti koja bi objektivno zadovoljila potrebe svih postojećih skupina za njihovim kolektivnim pamćenjem i to u obliku da su potpuno slobodno artikulirana prema društvenom okviru zajednice koja to pamćenje želi reproducirati. Određeni elementi kolektivnoga pamćenja mogu u potpunosti nijekati slične elemente kod druge skupine ili ih barem iskrivljavati do neprepoznatljivosti. Alat njihova usmjeravanja još nije pronađen, a kada se radi o traumatskim iskustvima prošlih vremena kolektivna pamćenja zaista jesu spremnik vlastite boli, ponekad i sredstvo izazivanja boli kod drugih skupina. Situacija postaje još zamršenijom i tegobnijom kada se spusti na razinu multinacionalnih društava koja su obilježena recentnim iskustvom međusobnoga sukoba i gotovo nikakvim sponama prema izgradnji međusobnoga povjerenja, kamoli pomirenja. Bosanskohercegovački kontekst prototip je potonje situacije i izaziva tri osnovne reakcije: afektivno vezivanje za jednu od predočenih interpretacija povijesti ili kolektivnih pamćenja, pasivan zazor od situacije nemogućnosti uspostave makar zajedničkoga nazivnika povijesnih događaja i poziciju dvostruke hermeneutike, tj. pokušaj da se interpretacije povijesnih događaja sa svim reperkusijama koje izazivaju u sadašnjosti razumiju i pojasne.«

Istraživač i publicist Igor Vukić govorio je na temu »Svećenici u logorima Jasenovac i Stara Gradiška 1941. – 1945.« Iz njegova predavanja treba istaknuti sljedeće: »U logoru u Jasenovcu 1941. – 1945. život je izgubilo devet rimokatoličkih svećenika (osam kao zatočenici i jedan kao član logorske uprave), jedan

grkokatolički bogoslov, jedan starokatolički svećenik, jedan židovski rabin i jedan srpsko-pravoslavni svećenik. To su vjerski službenici za koje se može ustvrditi da su doista bili ondje dovedeni i da su izgubili život. Svećenici koji su u logoru izgubili živote, izgubili su ih zbog bolesti, a neki su bili i ubijeni, najvjerojatnije strijeljani. Razlog takvu postupku mogao je biti kažnjavanje zbog nekih drugih događaja (npr. odmazda za bijeg drugih zatočenika). Premda u to vrijeme takav postupak i nije bio neuobičajen (uzimanje taoca zbog djelovanja nelegalnih snaga bilo je čak dopušteno po tadašnjim konvencijama o ratovanju), ipak je riječ o zločinu, odnosno neprimjerenu postupanju s ljudima svećeničkoga staleža. S druge strane, dolazak svećenika (pa i bivših ili bogoslova) poboljšao je uvjete života zatočenika. Opisivanje realnih slika događaja u Staroj Gradiški i Jasenovcu otežano je zbog političke osjetljivosti te teme. Ipak, u arhivima (u Hrvatskoj, BiH, Srbiji i drugdje) može se pronaći autentična dokumentarna građa koja omogućava da se jasenovački logor opisuje u realnome razmjeru. Pritom dokumenti, kao i sudbine svećenika koji su na razne načine prošli kroz logor, prilično jasno govore da Stara Gradiška i Jasenovac nisu bili mjesto masovnih, serijskih ubojstava u kojima su stradale tisuće žrtava. Daljnja istraživanja dodatno će rasvijetliti

pojedinačne slučajeve zatočenika i pripadnika logorske uprave te pridonijeti i utvrđivanju približnoga broja ljudi koji su prošli kroz te logore, odnosno u njima izgubili živote.«

Treće predavanje, na temu »Duhovna zvanja u Hercegovini do 1972. – plod katoličkih žrtava«, održao je prof. dr. sc. fra Andrija Nikić. »Crkva u Hercegovini, a posebice franjevci, smatrana je glavnim nositeljem ustaške ideologije i politike Nezavisne Države Hrvatske. Katoličko svećenstvo i redovništvo optuživano je i za pomaganje križarskim skupinama (škrifarima) u borbi protiv komunističkoga poretka. Komunističke su vlasti glavnoga neprijatelja vidjele u mostarskom biskupu Petru Čuli i hercegovačkim franjevcima. Franjevački samostan u Širokom Brijegu nazivali su "tvrđavom ustaškog duha", a njegova su gvardijana uhitili pod optužbom da je tijekom ispovijedi pozivao mladež da se priključi križarima. U siječnju 1947. uhićeni su svi svećenici iz Širokog Brijega pod optužbom da su surađivali s križarima te su prebačeni u Mostar. Vlasti su tvrdile da su navedeni franjevci redovito izvješćivali biskupa o svim križarskim akcijama. Slična su se uhićenja provodila i u drugim područjima Hercegovine. Vlasti su smatrale da su uhićenja svećenika djelovala zastrašujuće, ali su izazivala i suprotno djelovanje kod pučanstva i davala materijal pro-midžbi protiv države, što je svećenstvo

spretno koristilo. Da bi imala što bolji uvid u djelovanje svećenika, Uprava državne bezbjednosti ili Udba u njihovim je redovima angažirala i svoje doušnike. ... Prema podacima među živim službenicima Katoličke Crkve godine 1972. mostarska biskupija ima 1.085 svoje djece: 602 redovnice, 370 redovnika i 113 svjetovnih svećenika. Dalje, 254 redovnika pripadaju crkvenoj ustanovi na području Biskupije, a 116 ih je izvan nje; 214 redovnica nalazi se u hercegovačkoj zajednici, a 388 u drugima; 56 svjetovnih svećenika pripada mostarskoj biskupiji, a 57 ostalima. Dakle, u trima domaćim crkvenim ustanovama nalaze se 524 osobe, a u ostalim izvan naše biskupije 561. Velika brojnost duhovnih zvanja iznenadila je, provocirala i uznemirila predvodnike partije pa su se suprotstavljali na više načina: sudski postupci protiv predstavnika Katoličke Crkve, oduzimanje crkvene imovine, uzurpacija crkvenih prostora, progon časnih sestara i oduzimanje njihove imovine, zabrane i ometanja vjeronauka, zatvaranje vjerskih škola i zabrana vjerskog tiska.«

Simpozij je završio zahvalom svim posjetiteljima i predavačima te pozivom da se oni koji imaju bilo kakvu informaciju o ubojstvu fratara jave u Vicepostulaturu i na taj način doprinesu njezinu uspješnom radu. Posjetitelji su još neko vrijeme ostali u ugodnom druženju i razgovoru. ✍

Mostar: Održan okrugli stol o fra Janku Bubalu

Mostar, 31. listopada 2023.

IVANA KARAČIĆ

Dana 30. listopada u Mostaru je održan okrugli stol u povodu 110. obljetnice rođenja književnika fra

Janka Bubala u organizaciji HAZU-a u BiH. Fra Janko Bubalo, »Hercegovački rapsod«, franjevac, pjesnik, prozni pisac, uznik i domoljub, postao je prvi član DHK u Zagrebu od svih bosansko-hercegovačkih franjevaca.

Kako je rekao akademik Šimun Musa, tajnik razreda za filološke znanosti, književnost i umjetnost HAZU-a u BiH, fra Janko Bubalo bio je uzoran fratar, redovnik, vrstan pjesnik i svakome čovjeku brat. »Kao književnik

napisao je sedam zbirki pjesama, dvije knjige izabranih pjesama te Apokaliptične dane u obliku svojevrsna romana i Tisuću razgovora s Gospom u obliku razgovora s vidiocima, itd.« Govorio je o fra Jankovu književnome djelu općenito, o njegovu pjesništvu kao vrsnu djelu iz razdoblja druge moderne koja je poznata po tome što je njome napravljen otpor prema socijalizmu i staljinizmu.

Predsjednik HAZU-a u BiH Mladen Bevanda posebno se osvrnuo na Bubalovo djelo Apokaliptični dani. »Ono što je Bakula radio za franjevce u osmanskom razdoblju ništa manje nije uradio Bubalo od 1945. pa nadalje. On je pokazao da se u tom najgorem nevremenu, gdje su glave letjele bez ikakvih kriterija, može ostati dostojanstven i uspravan ako je čovjek mudar, ako ima duhovnu jačinu i vjeru«, istaknuo je Bevanda.

Guardijan samostana i župnik župe svetog Ante Padovanskog na Humcu fra Dario Dodig naglasio je kako čitajući Bubalove pjesme dobivaš dojam kao da ga poznaješ cijeloga. »Što više čitaš njegovo pjesništvo, otkrivaš nepoznate dubine njegova bića, dubine bića snažno povezane s Bogom. Njegovo

je pjesništvo pjesništvo prelijevanja i oduševljavanja do u sitnice koje njegovim riječima postaju temeljna egzistencija života.«

O fra Janku Bubalu govorio je i vicepostulator postupka mučeništva »fra Leo Petrović i 65 subrač« fra Miljenko Stojić: »Fra Janko Bubalo je dobar, velik pjesnik. Ta zato o njemu sada i govorimo. Ali što je u temeljima toga njegova pjesništva, što ga je pročistilo i uzdiglo u visine? Usudujem se reći da je to upravo ono što je zabilježio u svojim memoarima Apokaliptični dani, njegovoj posljednjoj napisanoj knjizi. I on to posredno priznaje kada u prologu te svoje knjige kaže da bi najbolje bilo da pročitamo njezinu prvu i zadnju stranicu. K tomu naznačuje nam to i u posveti kada govori: "Braći svojoj pokloni, dok su šipci cvali a bilo je proljeće tisuću devetsto četrdeset i pete..." Prije nego što je napisao ovu posvetu vlaga u potkrovlju župnog stana na Čerinu uništila mu je poemu "Šipci su cvali, bilo je proljeće". Ista misao, slične riječi. Moram priznati da fra Janka dugo nisam shvaćao, sve do pojave ove knjige i dok kao vicepostulator nisam skroz zagazio u te mutne vode negdašnjih ratnih zbivanja i njihova utjecaja

na sadašnjost. Možemo reći da su strahote Drugoga svjetskoga rata i poraća neprestano pratile fra Janka Bubala i utjecale na njegovo stvaralaštvo. Nije on slučajno palio svoje rukopise i nije se slučajno vraćao na "proljeće kada su šipci cvali". Živjelo je to u njemu i šiknulo prvom prilikom pjesničkom riječju. Jednostavno rečeno istina se nije dala skriti unatoč svoj prolaznosti. Ostala je zapisana i u fra Jankovim stihovima i u neprolaznoj svijesti hrvatskoga puka.«

Osvrnuvši se na fra Jankovu knjigu Tisuću razgovora s Gospom, član Hercegovačke franjevačke provincije Uznesenja BDM i knjižničar Franjevačke knjižnice fra Ante Marić rekao je da njegova djela donose fra Jankov stav prema fenomenu Međugorja i njegov doprinos da istina o tom fenomenu neokrnjena dođe do čovjeka, do ljudi, do stvarnosti.

Fra Janko Bubalo rođen je u Turčinovićima 1913., a osnovnu školu i klasičnu gimnaziju pohađa na Širokom Brijegu. Bogosloviju je počeo studirati u Mostaru te okončao u Poljskoj. Najveći dio svoga franjevačkoga i svećeničkoga života proveo je u Čerinu. Umro je na Humcu 1997. ✍

Uvijek se netko moli na njihovu grobu

Široki Brijeg, 15. prosinca 2023.

LUCIJANA KOŽUL

Ubožićnom broju časopisa OFS-a Franjinim stopama objavljen je razgovor s fra Miljenkom Stojićem, vicepostulatorom postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subrača«. Vodila ga je Mirela Lovrić, članica OFS-a Široki Brijeg.

Razgovor je počeo o nastanku Vicepostulature i njezinu glasilu koje izlazi dva puta godišnje. »Još i prije prvoga ubijenoga hercegovačkog franjevca, fra Stjepana Naletilića 1942., Uprava Provincije naložila je članovima bilježenje događanja u Provinciji, onoga što se odnosi na nju i događaja s povjerenim pukom Božjim. Nastavilo se to i u jugokomunističko vrijeme, kada se za takve stvari išlo u tamnicu. Dolaskom slobode devedesetih godina, Uprava Provincije, na čelu s fra Slavkom Soldom, 2004. pokreće Povjerenstvo za pripremu kauze mučenika. Njegov rad urodio je pokretanjem Vicepostulature 19. rujna 2007. Dosadašnji rad Vicepostulature spada u fazu koja se zove istražna. Jedan od načina da dođemo do svjedoka ili literature o našoj pobijenoj braći svakako je bilo i pokretanje glasila Stopama pobijenih. Kroz njega smo ujedno istraživali i povijesni okvir u kojem se sve to dogodilo jer će i njega trebati opisati i potkrijepiti činjenicama kada se budu podnosili dokumenti – najprije na razini mjesne biskupije, a onda na razini Rima ili Vatikana«, objasnio je fra Miljenko.

Također je bilo govora o Memorijalnom centru Groblje mira (MCGM): »Kada smo počeli tražiti i nalaziti posmrtno ostatke pobijenih franjevaca, pronalazili smo i posmrtno ostatke pobijenih članova vjernoga puka Božjega, ali Vicepostulatura nije imala zadaću

baviti se njima. I to me uvijek kopkalo, dok nismo u općini Široki Brijeg pokrenuli prvo povjerenstvo koje će se time baviti. Kasnije su nadošla povjerenstva po drugim općinama, zatim koordinacija tih povjerenstava te njihovo pozivanje u Odjel HNS-a BiH za Drugi

na službi ili su odavde rodnom. Imamo određen broj svjedočenja o uslišanju njihova zagovora, ali još ne onoliko koliko ih stvarno bude. Naš puk, naime, nije naučio na takva svjedočenja. Ipak i to se polako mijenja. Hvala svima onima koji su nam posvjedočili o uslišanju

svjetski rat i poraće. U međuvremenu se rodila i namisao o MCGM-u. Tamo se pokapaju žrtve iz Drugoga svjetskog rata i poraća za koje se ne zna tko su, a za sve žrtve toga vremena krštene u BiH i ubijene bilo gdje postavlja se prikladan križ.«

Na pitanje postoje li svjedočenja po zagovoru ubijenih fratara s obzirom na to da se vjernici često mole na njihovu grobu, fra Miljenko je odgovorio: »Da, zaista se uvijek netko moli na njihovu grobu i puk ih sve zajedno naziva Širokobriškim mučenicima, jer je širokobriški samostan sa svojim područjem dao 34 franjevačke žrtve, a svi su opet ovdje završavali škole, bili nekada

ma na zagovor Širokobriških mučenika.

Cijeli razgovor može se pročitati u časopisu Franjinim stopama br. 4 (49), godište XIII. i na portalu pobijeni.info. ✉

Iz sadržaja

IZ LJETOPISA	4
STRATIŠTA	18
GLAS O MUČENIŠTVU	25
GLAS O ČUDESIMA	28
ODIJEK U PUKU	29
DJELA POBIJENIH	31
NATJEČAJ	34
POVIJESNE OKOLNOSTI	39
U SPOMEN	42

STOPAMA POBIJENIH

glasilo Vicepostulature postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subrača«, XVII., 1 (32), Široki Brijeg, siječanj – lipanj, 2024.

Broj zaključen 31. prosinca 2023.

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK:
fra Miljenko Stojić, vicepostulator

LEKTURA I KOREKTURA:
Zdenka Leženić

ADRESA:
Kard. Stepinca 14, 88220 Široki Brijeg
Avenija G. Šuška 2, 10040 Zagreb

VEZA:
tel.: +387 39 700-325
faks: +387 39 702-936
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

GRAFIČKI PRIJELOM I TISAK:
FRAM-ZIRAL, Mostar

GLASILO IZLAZI POLUGODIŠNJE:
siječanj i srpanj

Stare brojeve, osim ovoga posljednjeg, možete u pdf obliku preuzeti sa stranica portala pobijeni.info u poglavlju Izdavaštvo.

CIJENA POJEDINOG PRIMJERKA:
3 KM; 1,5 EUR

GODIŠNJA PRETPLATA (S POŠTARINOM):
BiH 8 KM; HR i EU 9 EUR; CH 9 CHF; SAD 14 USD;
Canada 14 CAD

SLANJE PRETPLATE, DOBROVOLJNIH PRILOGA...:

a) poštanskom uputnicom
b) UniCredit Bank d.d. Mostar; Korisnik: Hercegovачka franjevačka provincija; Svrha: prilog Vicepostulaturi tekući račun: 3381602276649744
devizni račun:
IBAN: BA393381604876650839
SWIFT: UNCRBA22

ISSN: 1840-3808

Urednikova riječ

FRA MILJENKO STOJIĆ

Dragi čitatelji!

Za vrijeme turskoga zlosilja franjevci su u Hum ili Hercegovinu dolazili iz Bosne i Dalmacije. Podnosili su žegu dana i sanjali o povratku u svoje krajeve gdje su prije Turaka imali crkve, samostane, svoj puk s njegovom kulturom i gospodarstvom. Pa se vratiše. Službeno to bi 23. srpnja 1846. kada na Širokom Brigu blagosloviše temelje crkve i samostana. A na njemu tada ničega nije bilo. Ni u njegovoj okolini. Pust, zapušten kraj s nepismenim pukom tamo u brdima.

Počeli su tako od ništice i krenuli prema visinama. Predvodili su svoj narod u izlasku iz tame i ropstva, kao što je nekada Mojsije predvodio svoj prema obećanoj zemlji. Pravili su putove, vodovod, započeli elektrifikaciju. No, ono glavno što su radili bilo je širenje vjere u jedinoga Boga Isusa Krista i pouzdanje u njegovo vodstvo. Za svoje đake i djecu iz okoline ustrojavali su školstvo, a nisu zaboravljali ni starije. Njih su opismenjivali i učili ih raznim vještinama u poljodjelstvu i svemu onomu čime su se bavili. Široki je Brig postao Grad na gori za hrvatski puk s obiju strana granice. Napajali su se tu vjerom, ali i umnim znanjem. Glasovitom je postala Franjevačka klasična gimnazija. No, za vrat im je sjela najprije prva Jugoslavija pokušavajući zaustaviti taj rast raznim pravnim smicalicama i udarcima žandarskih kundaka u rano jutro. Druga Jugoslavija jednostavno je ognjem i mačem poharala Široki Brig 1945. Život je naizgled stao. No, trgnuše se fratri, trgnu se narod. Mučenički su podnosili progon i dočekali slobodu.

Ovako ukratko izgleda povijest Širokoga Brijega. Sada se već primičemo 80. obljetnici te prijelomne 1945. Za tu prigodu namjera je u širokobriješkoj samostanskoj crkvi podići nove orgulje sa 66 registara posvećenih pojedinačno 66-orici ubijenih hercegovачkih franjevaca. Skup pothvat... Hoće li se uspjeti? U Božje ruke!

Živjet će Široki Brijeg i svi okolni krajevi dok budemo pošteno razmišljali. Biti nam je svoji na svome, ali to nije ni velikohrvatstvo, ni velikosrpstvo, ni velikobošnjaštvo. To je život.

Mir vam i dobro!

Dekret pape Urbana VIII.

U skladu s dekretom pape Urbana VIII. i uredbom II. vat. sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudesna« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja.

»Prema odredbama vrhovnog svećenika Urbana VIII., zabranjeno je da sluga Božji, bez prethodnog dopuštenja Svete Stolice, bude predmetom javnoga crkvenog štovanja. Te odredbe nipošto ne priječe privatnu pobožnost sluzi Božjem, niti spontano širenje njegova glasa svetosti ili mučeništva i znakova. (čl. 117, § 1. i 2.)

Ako nije pronađeno nepropisno štovanje, biskup ili njegov ovlaštenik pristupa sastavljanju izjave o neiskazivanju štovanja, tj. izjave kojom se potvrđuje da se odluke Urbana VIII. poštuju. (čl. 119, § 1.)«

Iz Upute *Majka Svetaca*